

Σημείωμα για την επανέκθεση των αρχαίων στο Μουσείο της Οδησού

Μωυσής Καπός

Συντάκτης της μουσειολογικής μελέτης και υπεύθυνος της επανέκθεσης

Πριν από τέσσερα χρόνια το Ίδρυμα Α.Γ. Λεβέντη ανέλαβε ως χορηγός την επανέκθεση των ελληνικών και κυπριακών αρχαιοτήτων στο Αρχαιολογικό Μουσείο της Οδησού ύστερα από εισήγηση του Διευθυντή του Ίδρυματος και ομότιμου καθηγητή της Κυπριακής Αρχαιολογίας κ. Βάσου Καραγιώργη, Δίκη του ήταν και η πρόταση να αναλάβω τη μελέτη της επανέκθεσης των αρχαίων και την εφαρμογή της, πρόταση που αποδέχθηκα με ιδιαίτερη χαρά.

Η επανέκθεση των ελληνικών και κυπριακών αρχαιοτήτων στο Αρχαιολογικό Μουσείο της Οδησού παρουσιάζει ιδιαίτερα ενδιαφέρον όχι μόνο γι' αυτά τα εκθέματα, αλλά και γιατί η ιστορία τόσο της πόλης της Οδησού όσο και του Αρχαιολογικού Μουσείου είναι στενά συνδεδεμένη με την ιστορία του ελληνισμού. Από την πόλη της Οδησού ξεκίνησε η Φιλική Εταιρεία, πρωτεργάτρια της Ελληνικής Επανάστασης του 1821, και εδώ δημιουργήθηκε και αναπτύχθηκε μια από τις πιο αξιόλογες ελληνικές κοινότητες του εξωτερικού. Από τους πιο σημαντικούς εκπροσώπους της ήταν ο Γρηγόριος Μαρασλής, ο οποίος χρημάτισε δήμαρχος της Οδησού για είκοσι περίπου χρόνια. Ένα από τα πολλά έργα που έγιναν επί της δημαρχίας του είναι και το Αρχαιολογικό Μουσείο. Πρόκειται για ένα όμορφο νεοκλασικό κτήριο με επιβλητικό κορινθιακό πρότυλο στην πρόσοψη, που βρίσκεται στο ομορφότερο σημείο της Οδησού, κοντά στην Όπερα και στο Ναυτικό Μουσείο.

Πριν αρχίσουν οι εργασίες για την επανέκθεση των αρχαίων, το Ίδρυμα Λεβέντη πήρε και άλλες πρωτοβουλίες, ύστερα από εισήγηση και πάλι του καθηγητή κ. Β. Καραγιώργη. Κατ' αρχάς εξεδόθη ένας κατάλογος στην ουκρανική και την αγγλική γλώσσα με τα σημαντικότερα εκθέματα του Μουσείου και οργάνωσε ένα εργαστήριο για τη συντήρηση των αρχαίων. Στη συνέχεια ανέλαβε τις απαραίτητες για τη συντήρηση του κτηρίου οικοδομικές εργασίες. Τρεις αίθουσες του ισόγειου και ο μεγάλος προθάλαμος στην είσοδο, καθώς και η πρόσοψη του κτηρίου παρουσιάζαν πολλά προβλήματα, γιατί δεν είχαν συντηρηθεί για χρόνια.

Η δική μου συμμετοχή στη φάση αυτή ήταν να υποδείξω τις εργασίες που έπρεπε να προκειμένου να καταστεί δυνατή η επανέκθεση των αρχαίων. Προσπάθησα να δημιουργήσω όσο το δυνατόν περισσότερες επιφάνειες για την έκθεση των αντικειμένων. Ατήλλαξα επίσης το κτήριο από πολλές επεμβάσεις που είχαν γίνει παλιότερα για την έκθεση των αρχαίων. Τέλος, επέλεξα τα χρώματα και το φωτισμό με κύριο στόχο να αναδειχθεί η είσοδος και η μεγάλη κεντρική αίθουσα με τις κολώνες και τον υπαίθριο διάκοσμο στους τοίχους. Τοποθετήθηκε επίσης κρυφός φωτισμός στη βάση της θολωτής οροφής της κεντρικής αίθουσας, που προβάλλει διακριτικά τον πλούσιο αλλά όχι βαρυσφορτωμένο διάκοσμό της.

Κύριο μέλημά μου ήταν να ενταχθούν οργανικά στο χώρο οι νέες κατασκευές που ήταν απαραίτητες για την έκθεση των αρχαίων, χωρίς να αλλοιωθεί η αρχιτεκτονική μορφή του υπαίθριου νεοκλασικού αυτού κτηρίου.

Στη δεύτερη φάση που ακολούθησε, κατά το σχεδιασμό δηλαδή και την κατασκευή των βιτρινών για την έκθεση των αντικειμένων, το μεγαλύτερο πρόβλημα ήταν ότι δεν είχε καθοριστεί ο ακριβής κατάλογος των προς έκθεση αρχαίων. Χάρη στην ανεκτίμητη βοήθεια του Βάσου Καραγιώργη και τη γόνιμη συνεργασία μας με τον Διευθυντή του Μουσείου κ. Vladimir Vanuchon και το επιστημονικό προσωπικό του Μουσείου, κατορθώσαμε να επιλύσουμε τα διάφορα προβλήματα.

Κατ' αρχάς αποφασίσαμε να σχεδιάσουμε βιτρίνες κυριολεκτικά «πολυμορφικές», ώστε να προσαρμόζονται στις εκάστοτε ανάγκες προβολής των αντικειμένων, με πρόβλεψη να υπάρχουν οι ανάλογοι κύβοι, τα απαραίτητα ράφια και ο κατάλληλος φωτισμός. Το γεγονός ότι στις αίθουσες υπήρχαν σε πολλά σημεία αγάλματα, που δεν ήταν δυνατόν να μετακινηθούν, μας οδήγησε στο να σχεδιάσουμε ανάλογα τόσο τις σταθερές κατασκευές στους τοίχους όσο και τις κεντρικές περιπτώσεις η κλειστές βιτρίνες. Η ποικιλία των κατασκευών αυτών και η μορφή τους προβάλλουν με τρόπο ξεχωριστό τα πολύτιμα εκθέματα. Αναφέρω μερικές χαρακτηριστικές πε-

1. Το Αρχαιολογικό Μουσείο της Οδησού.

2. Γενική άποψη ανακατασκευασμένης κεντρικής αίθουσας του Αρχαιολογικού Μουσείου της Οδησού. Εδώ εκτίθενται αντικείμενα που έχουν βρεθεί στην Οδία.

3. Γενική άποψη της δεύτερης αίθουσας του Μουσείου με αντικείμενα από τις ελληνικές αποικίες της Βόρειας Μαύρης Θάλασσας.

4. Προθήκη με αμφορείς και άγκυρες από τις ελληνικές αποικίες της Βόρειας Μαύρης Θάλασσας.

5. Η Κυπριακή Συλλογή του Αρχαιολογικού Μουσείου της Οδησού.

ριπτώσεις. Μια ομάδα π.χ. αντικειμένων που έχουν να κάνουν με τη θάλασσα, όπως αμφορείς και άγκυρες, εκτίθενται πάνω σε θαλάσσια άμμο και κοχύλια με φόντο το πλοίο της Κερύειας. Για την καλύτερη επίσης προβολή και κατανοήση των ταφικών εθίμων έχει γίνει μια τομή τάφου, με επιτύμβια στήλη στο πάνω μέρος και με τεφροδόχο και παιδικά κτερίσματα στην κάτω επιφάνεια.

Στις αίθουσες, σε κλειστές γυάλινες βιτρίνες, έχουν τοποθετηθεί διάφορα αρχαία, έργα ξύλινου και ντόπιου εργαστηρίου –κεραμικά ή μεταλλικά αντικείμενα και τμήματα μαρμαρινών γλυπτών–, ευρήματα από τις ανασκαφές που έχουν γί-

νει και συνεχίζονται να γίνονται στις πόλεις του Ευξείνου Πόντου και ιδιαίτερα στην Ολβία. Πίνακες με επεξηγηματικά κείμενα, φωτογραφίες και χάρτες συμπληρώνουν την έκθεση και συμβάλλουν στην καλύτερη προβολή των αντικειμένων.

Με ιδιαίτερη ευαισθησία επιλέξαμε και τα χρώματα τόσο των αιθουσών όσο και των διαφόρων νέων κατασκευών. Γαλαζοπράσινες είναι οι αποχρώσεις στις αίθουσες με ευρήματα από τις παράκτιες πόλεις του Ευξείνου Πόντου, ενώ στην κεντρική αίθουσα, όπου εκτίθενται οι κυπριακές αρχαιότητες και ευρήματα από την Ολβία, κυριαρχούν τόνοι σε κεραμιδι χρώμα.

Η είσοδος του Μουσείου διαμορφώθηκε επίσης καταλλήλα για να εξυπηρετεί τις λειτουργικές ανάγκες ενός σύγχρονου μουσείου. Τοποθετήθηκε σύστημα αντικλεπτικής προστασίας και δημιουργήθηκαν χώροι για τα εισιτήρια και τη φύλαξη και πώληση βιβλίων, οδηγών κ.λπ. Οι σύγχρονες αυτές κατασκευές, καμωμένες όλες από ξύλο και μάρμαρο, δένουν με το παλιό κτήριο και έχουν σβαστεί απόλυτα την αρχιτεκτονική του.

Ο απαραίτητος για το Μουσείο εξοπλισμός –φωτιστικά, υφάσματα ταπεταρισμένα για τις βιτρίνες και όλα τα άλλα υλικά– αγοράσθηκαν στην Αθήνα. Στην Αθήνα κατασκευάσθηκαν επίσης οι βιτρίνες και έγιναν όλες οι ξυλουργικές εργασίες, καθώς και οι χάρτες, οι φωτογραφίες και όλα τα πανό με τα επεξηγηματικά κείμενα.

Οι ξυλουργικές κατασκευές έγιναν από την εταιρεία «Μαντζουράνης-Πολυμηνάκος Ο.Ε.». Επειδή μάλιστα ο χρόνος ήταν πολύ περιορισμένος, οι βιτρίνες στήθηκαν, δοκιμάσθηκαν και βάφθηκαν στην Αθήνα από το συνεργείο του Θ. Γαρατζιώτη, πριν ταξιδέψουν για την Οδησό, για να ελαχιστοποιηθεί ο χρόνος στήματός τους στο Μουσείο και για να μην υπαρέσουν προβλήματα. Πολύτιμος συνεργάτης στην εργασία αυτή ήταν ο αρχιτέκτων κ. Θ. Λύτρας, που καθοδηγούσε αναλόγα τους ξυλουργούς.

Όλος αυτός ο εξοπλισμός και τα υλικά φορτώθηκαν σε τρία τεράστια κοντέινερ και μεταφέρθηκαν με πλοίο από τον Πειραιά στην Οδησό. Χρειάσθηκαν τρεις εβδομάδες εξαντλητικής δουλειάς για να στήθούν οι βιτρίνες και να τοποθετηθούν τα αρχαία στις θέσεις τους. Για το στήσιμο των βιτρινών δούλεψε ένα συνεργείο οκτώ ατόμων που ήλθε από την Αθήνα, καθώς και ηλεκτρολόγοι και βοηθητικό προσωπικό από την Οδησό. Για να βοηθήσουν στην ανάρτηση ορισμένων αντικειμένων ήρθαν επίσης από την Αθήνα οι συντηρήτρια κ. Δ. Μοσχονά και ο συντηρητής κ. Γ. Σταϊκόπουλος.

Ένα μεγάλο πανό στην είσοδο του Μουσείου, με πολλές φωτογραφίες και επεξηγηματικά κείμενα στην ουκρανική και αγγλική γλώσσα ενημερώνει τον επισκέπτη για την ιστορία του Μουσείου. Στον κεντρικό τοίχο της εισόδου έχει τοποθετηθεί η προτομή του Γρηγορίου Μαρασλή και μια φωτογραφία του Κωνσταντίνου Λεβέντι, καθώς και μια αφιερωματική πλάκα, που θα θυμίζει πάντα στον επισκέπτη ότι το Μουσείο της Οδησού ιδρύθηκε τον 19ο αιώνα από τον Γρηγόριο Μαρασλή και ότι η συντήρηση ενός τμήματος του Μουσείου και η επανέκθεση των ελληνικών και κυπριακών αρχαιοτήτων έγινε στις αρχές του 21ου αιώνα χάρη στο ενδιαφέρον και τη χορηγία του ιδρύματος Λεβέντι.

The Reexhibition of Antiquities in the Odessa Museum

Moysis Kapon

Four years ago the A.G. Leventis Foundation sponsored the reexhibition of Greek and Cypriot antiquities in the Archaeological Museum of Odessa, following the proposal of Vasos Karagiorgihs, Professor Emeritus of Cypriot Archaeology and Director of the Foundation. This reexhibition in the Odessa Museum is particularly interesting not only for the sake of the exhibits in themselves, but also for the close connection of the history of Odessa and its museum with the history of Hellenism. The planning and realization of the project was entrusted to the author of this article, who presents here the necessary work carried out in the museum for the reexhibition.